

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 65.242:114.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.35-27>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЛАНСУ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

ENSURING THE BALANCE OF CORPORATE RELATIONS PARTICIPANTS

Верхоглядова Н.І.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри аналітичної економіки та менеджменту,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Verkhoglyadova Natalia

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань щодо досягнення балансу інтересів учасників корпоративних відносин. Розкрито сутність таких понять як інтерес, взаємодія, корпоративні відносини, учасники корпоративних відносин. Сформовано перелік учасників корпоративних відносин наведено їх характеристики та притаманні особливості. Розглянуто модель взаємодії учасників корпоративних відносин. Запропоновано розглядати у двох проєкціях вектори взаємодії в рамках корпоративних відносин в контексті забезпечення балансу інтересів окремих груп учасників. Розроблено послідовність забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин. Сформовано матрицю-шаблон, за допомогою результату якої оцінюється вплив інтересів учасників корпоративних відносин за суб'єктно-орієнтованим та об'єктно-орієнтованим векторами взаємодії.

Ключові слова: корпорація, корпоративне управління, корпоративні відносини, учасники корпоративних відносин, інтерес, взаємодія корпоративний інтерес, забезпечення, баланс інтересів, вектор взаємодії.

The article is devoted to the study of topical issues of achieving a balance of interests of participants in corporate relations. It is emphasized that understanding the issues of corporate governance relevant to each participant allows each party to implement its strategy and assess the impact of other participants on the satisfaction of their interests. The article reveals the essence of such concepts as interest, interaction, corporate relations, and participants in corporate relations. The list of participants of corporate relations is formed; their characteristics and peculiarities are given. The model of interaction of participants of corporate relations is considered. The list of factors which determine the nature of interaction of participants of corporate relations is resulted. A general idea of the interests pursued by different groups of participants in corporate relations is presented and a description of the main interests of groups of participants in corporate relations is given. It is proposed to consider in two projections the vectors of interaction in the framework of corporate relations in the context of ensuring the balance of interests of individual groups of participants. A sequence of ensuring the balance of interests the participants of corporate relations has been developed, which allows balancing the identified interests of corporate relations participants taking into account their mutual influence and choosing a strategy to take into account the interests of each group of participants. It is determined that the process of ensuring the balance of interests of participants in corporate relations should have a clear sequence of actions. A matrix-template was created to assign a characteristic of the company's influence on corporate relations participants and a characteristic of corporate relations participants 'influence on the company quantitative assessment, which would reflect the influence of corporate relations participants' interests on subject-oriented and object-oriented interaction vectors. Based on the results of building the matrix, it is proposed for each group of participants in corporate relations to assign estimates to the characteristics of the company's impact on the interests of this group or its impact on the company's performance.

Keywords: corporation, corporate governance, corporate relations, participants of corporate relations, interest, interaction, corporate interest, provision, balance of interests, vector of interaction.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, що характеризуються погіршенням соціально-економічної ситуації в середині країни, актуальним є пошук шляхів для забезпечення ефективного функціонування підприємства та його розвитку. На сьогодні корпоративна форма ведення бізнесу, якій притаманні досконалий механізм формування, організації та використання відносин власності, є провідною у світовій практиці господарювання.

Як свідчить практика, інтереси різних груп учасників корпоративних відносин співпадають в одних сферах і є розбіжними в інших. Формування ефективної системи корпоративних відносин з врахуванням балансування інтересів учасників корпоративних відносин є важливою складовою успішного функціонування підприємств, що і зумовлює актуалізацію наукових досліджень в цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток досліджень проблематики у сфері корпоративного управління зробили такі вчені як М. Дженсен, В. Меклінг, А. Берлі, Г. Мінз, П. Друкер, Дж. Кейнс, Ж. Ламбен, А. Маршалл, В. Ойкен, Дж. К. Гелбрейт, М. Портер, П. Самуельсон, І. Ансофф, У. Бартнер, Д. Тобін, Р. Коуз, Д. Норт, Р. Томас та інші. Чимало наукових праць українських науковців також присвячено корпоративному управлінню, зокрема: В. Базилевича, Д. Баюри, З. Варналія, В. Вергуна, Л. Воротиної, О. Вакульчик, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Грішнєвої, Є. Григоренка, В. Євтушевського, П. Єщенко, А. Заді, Д. Задихайло, В. Мандибури, І. Малого, М. Маліка, О. Кузьміна, П. Леоненка, В. Осецького, Є. Панченка, Ю. Петруні, Н. Супрун, М. Сіроша, А. Старостіної, Д. Черваньова, В. Шелудько та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми котрим присвячується стаття. Роботи перерахованих авторів зробили серйозний внесок у вирішення проблем корпоративних відносин. Але в кожному конкретному випадку корпоративні відносини, формами виявлення яких стають певні економічні, фінансові, соціальні, організаційно-розпорядні та правові відносини, може викликати конфлікт інтересів їх учасників. Тому найбільш складним питанням при використанні корпоративної форми організації підприємництва стає проблема узгодження інтересів корпоративних відносин. Отже виникає необхідність подальшого розвитку методологічних основ забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин, які на сьогодні сформовані недостатньо.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження теоретичних засад формування корпоративних відносин та розробка послідовності забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Для досягнення поставленої мети необхідно розглянути сутність взаємовідносин між учасниками корпоративних відносин, перелік цих учасників та встановити їх інтереси з метою вибору інструментів для балансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі корпоративного управління особливого значення набуває побудова збалансованої моделі корпоративних взаємовідносин та обґрунтування управлінських дій, адже середовище взаємодії учасників корпоративних відносин є вкрай чутливим до будь-яких змін їх інтересів, унаслідок чого навіть позитивно орієнтовані зміни можуть негативно впливати на господарські та фінансові результати діяльності підприємства. Розуміння актуальних для кожного учасника питань корпоративного управління дозволяє кожній із сторін оцінювати поведінку інших учасників, що у свою чергу потребує розробки та застосування певних інструментів забезпечення балансу їх інтересів.

При визначенні ролі учасників корпоративних відносин особливу увагу слід приділяти виявленню їх інтересів, що дозволить здійснити порівняльну оцінку їх впливу на підприємство в цілому.

Методологічне значення поняття «корпоративний інтерес» є важливим та очевидним, оскільки саме він спонукає особу вступати в корпоративні відносини. Отже передусім необхідно звернутися до Господарського кодексу України, де категорія інтересу згадується досить часто, в основному в контексті їх приналежності певним суб'єктам, як приватним (інтереси суб'єкта господарювання, підприємців, споживачів, громадян), так і публічним – держави, суспільства, суспільних верств та населення, територіальної громади тощо; у ч. 5 ст. 63 надається поняття корпоративного підприємства, під яким розуміються господарські товариства та інші підприємства, засновані на приватній власності двох або більше осіб, а під другими об'єднання підприємств; у ч. 3 ст. 167 наведено поняття корпоративних відносин, під якими слід розуміти відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав [1].

Характер взаємодії учасників корпоративних відносин визначається:

- національними особливостями ведення господарської діяльності та корпоративного сектора економіки;
- умовами розподілу власності та системою контролю діяльності;
- інтересами, що превалюють у діяльності підприємства корпоративного типу;
- джерелами фінансування господарської діяльності та інвестицій;
- переважним типом форми організації діяльності, видами існуючих корпоративних конфліктів і способами їх вирішення;

- традиціями управління підприємством, які пов'язані з реалізацією й захистом інтересів учасників корпоративних відносин, способом формулювання цілей і завдань діяльності корпорації;

- визнаними суспільними нормами й регуляторами діяльності учасників корпоративних відносин;

- специфікою взаємовідносин з державними та місцевими органами влади й управління.

В процесі взаємодії між учасниками корпоративних відносин майже завжди зустрічаємо протиріччя між їх інтересами. На нашу думку бажану модель взаємодії учасників корпоративних відносин можна представити наступним чином (рис. 1).

Згідно вищенаведеної моделі дії учасників корпоративних відносин відрізняються високим ступенем узгодженості, виконання кожним учасником своїх функцій поєднується з панорамним баченням взаємодії і як наслідок результатів роботи підприємства корпоративного типу. Таке становище стає можливим у тому випадку, коли всі учасники корпоративних відносин чітко уявляють загальну мету та завдання розвитку не тільки для себе на теперішній час, але й на перспективу розвитку підприємства. Але постає питання яким чином визначити узгодженість чи неузгодженість інтересів та яке саме бачення функціонування компанії є в учасників корпоративних відносин. Для цього спочатку необхідно визначитися саме з переліком учасників та їх інтересами.

Для отримання загального уявлення щодо інтересів, які переслідують різні групи учасників корпоративних відносин доцільно розглянути їх характеристики та притаманні кожному особливості.

Акціонери:

- отримують дохід від компанії лише у формі дивідендів, а також за рахунок продажу акцій;

- зацікавлені у високому курсі акції та високому прибутку;

- несуть найвищі ризики: неотримання доходу, а у випадку банкрутства компанії

отримують компенсацію лише після того, як задовольняються вимоги всіх інших груп учасників;

- схильні підтримувати рішення, які ведуть до отримання компанією високих прибутків, але пов'язані з високим ризиком;

- як правило, диверсифікують свої інвестиції серед декількох компаній, тому інвестиції в одну конкретну компанію не є єдиним джерелом доходу;

- мають можливість впливати на менеджмент компанії.

Менеджери (управлінський персонал):

- отримують основну частину винагороди у вигляді гарантованої заробітної плати;

- зацікавлені насамперед у міцності свого становища, стійкості компанії і зниженні небезпеки впливу непередбачених обставин;

- у процесі вироблення та реалізації стратегії схильні до встановлення міцного довгострокового балансу між ризиком і прибутком;

- залежать від акціонерів, представлених наглядовою радою, зацікавлені у продовженні своїх контрактів на роботу в компанії;

- безпосередньо взаємодіють з великою кількістю учасників корпоративних відносин (персонал, кредитори, клієнти, постачальники, місцева влада тощо) та змушені брати до уваги їхні інтереси.

Інший персонал:

- зацікавлений у стійкості компанії і збереженні робочих місць;

- безпосередньо взаємодіє з менеджментом, залежить від нього і, як правило, має дуже обмежені можливості впливати на нього.

Кредитори:

- отримують дохід, рівень якого зафіксований в договорі між ними і корпорацією;

- не схильні підтримувати рішення, пов'язані з високими ризиками;

- диверсифікують свої вкладення між великою кількістю компаній.

Партнери:

- зацікавлені в стійкості компанії, її платоспроможності;

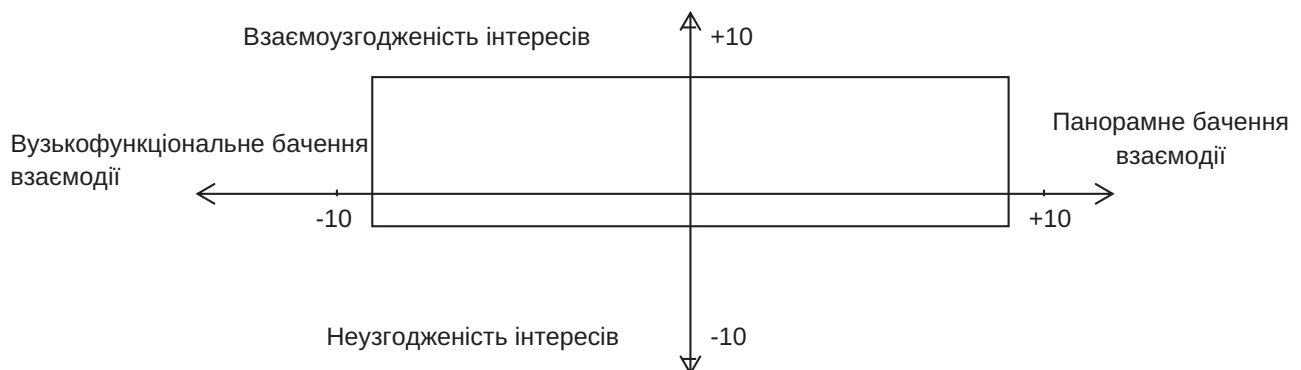

Рис. 1. Бажана модель взаємодії учасників корпоративних відносин

Джерело: побудовано автором на основі [2]

– безпосередньо взаємодіють з менеджментом.

Органи влади місцеві:

– зацікавлені в стійкості компанії і її здатності сплачувати податки, створювати робочі місця, реалізовувати соціальні програми;

– безпосередньо взаємодіють з менеджментом;

– мають можливість впливати на діяльність компанії в основному через місцеві податки.

Державні органи влади:

– зацікавлені у стабільності компанії;

– здійснюють контроль за своєчасною сплатою податків і діяльністю компанії в рамках існуючого законодавства.

Суспільство:

– зацікавлено у стабільності компанії;

– контролює дотримання екологічних та соціальних норм і прав споживачів.

Споживачі: зацікавлені у стабільному функціонуванні компанії саме з точки зору вартості та якості товарів чи послуг, випуском яких вона займається. Споживачі визначають також можуть визначати необхідність існування продукту корпорації, спрямованість діяльності, перспективи розвитку та впливати на ефективність її функціонування.

В системі корпоративних взаємовідносин кожен із учасників прагне досягти власних цілей, узгодження яких забезпечується за допомогою правильно сформованого корпоративного управління, яке базується на корпоративних правах, корпоративних нормах, розподілі повноважень, що формують корпоративну структуру, корпоративній культурі, процесі прийняття рішень, відповідальності та контролі.

Отже застосовувати поняття «учасник корпоративних відносин» здається можливим до усіх осіб, що беруть участь у корпоративних відносинах [3]. При чому кожний взаємозв'язок є унікальним за своїм змістом, динамікою, впливом на інтереси учасників та результати діяльності підприємства корпоративного типу.

Таким чином, інтереси кожної групи можуть відрізнятися від інтересів акціонерів і бути різними між собою. Це наочно можна відобразити в таблиці 1.

Щоб зрозуміти, яким чином можна дотриматись балансу інтересів груп корпоративних відносин, необхідно більш детально зупинитися на окремих аспектах взаємодії цих груп та притаманних цим групам характеристикам.

Згідно тлумачного словника української мови поняття «взаємодіяти» трактується як «перебуваючи у зв'язку, взаємно проявляти дію або погоджено взаємно діяти, бути у взаємодії», а поняття «взаємодія» розкривається через взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [5].

При цьому в нашому дослідженні під взаємодією будемо розуміти процес безпосереднього або опосередкованого впливу суб'єктів одне на одного, який породжує причинну умовленість їхніх дій і взаємозв'язок. Цей процес потребує активності та взаємної спрямованості дій тих осіб, які беруть у ньому участь. Тому необхідним є розгляд саме векторів, тобто спрямованості взаємодії учасників корпоративних відносин.

Вектори взаємодії в рамках корпоративних відносин в контексті забезпечення балансу інтересів окремих груп учасників можна представити у двох проекціях:

Таблиця 1

Характеристика основних інтересів груп учасників корпоративних відносин

Група учасників	Основні інтереси
Акціонери	Максимізація доходів у вигляді дивідендів чи від продажу акцій, в т.ч. за рахунок здійснення високо-ризикованих операцій
Менеджери	Міцне особисте становище в компанії та гарантовано високий дохід у вигляді заробітної плати, мінімізація ризику
Інший персонал	Збереження робочих місць, стабільний та гарантований рівень доходу у вигляді оплати праці
Кредитори	Гарантоване повернення наданих в кредит коштів з отриманням обумовленого рівня доходу
Партнери	Своєчасне виконання взятих компанією на себе зобов'язань, в т.ч. фінансових
Органи місцевої влади	Наповнення місцевого бюджету за рахунок податків, контрольованість зайнятості, реалізація соціальних ініціатив
Державні органи влади	Наповнення бюджету за рахунок податків, гарантії дотримання законності
Суспільство	Покращення екологічної та соціальної ситуації на території даної громади
Споживачі	Визначають необхідність існування корпорації, спрямованість її діяльності, перспективи розвитку та ефективність функціонування

Джерело: розроблено автором на основі джерел [4; 6; 7; 8]

– суб'єктно-орієнтований вектор взаємодії, в рамках якого варто охарактеризувати вплив досягнення результатів діяльності компанії на досягнення інтересів даної групи учасників та чинник впливу компанії на досягнення цих інтересів;

– об'єктно-орієнтований вектор взаємодії, в рамках якого пропонується охарактеризувати вплив даного учасника на результати діяльності компанії та механізми впливу.

Дані вектори органічно вписуються у запропоновану нами послідовність забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин, що передбачає виконання декількох етапів.

Першим етапом даної послідовності є визначення ключових учасників корпоративних відносин.

Наступним етапом є поділ учасників на основі характеристик впливу, що є важливим для подальшого вибору стратегії врахування інтересів учасників в ході корпоративних відносин. Вивченню підлягають характеристики впливу компанії на учасників корпоративних відносин та характеристики впливу учасників корпоративних відносин на компанію. З цією метою доцільно побудувати матрицю оцінки впливу (окремо за суб'єктно-орієнтованим, окремо за об'єктно-орієнтованим вектором) яка представлена в таблиці 2.

За результатами побудови матриці отримуємо шість секторів, згідно попадання до якого пропонується для кожної групи присвоїти оцінки характеристикам впливу компанії на досягнення інтересів даної групи або її впливу на результати діяльності компанії: сектор А – безпосередній значний вплив – 12 б.; сектор В – опосередкований значний вплив – 10 б.; сектор С – безпосередній помірний вплив – 8 б.; сектор D – опосередкований помірний вплив – 6 б.; сектор Е – безпосередній незначний вплив – 4 б. та сектор F – опосередкований незначний вплив – 2 б.

За цими оцінками пропонується визначити бальну оцінку пріоритетності кожної групи учасників з точки зору характеру впливу за суб'єктно-орієнтованим (об'єктно-орієнтованим) вектором, а потім середньозважену бальну оцінку за векторами. Ступінь пріоритетності врахування інтересів учасників пропонується визначати як відношення усередненої оцінки пріоритетності

даної групи учасників до суми усереднених оцінок всіх груп учасників.

З врахуванням ступеня пріоритетності із застосування модифікації АВС-аналізу, заснованого на принципі Паретто [7], пропонується виділити наступні категорії груп учасників корпоративних відносин, а саме:

– групи учасників найвищого пріоритету – до 20% учасників з найвищим ступенем пріоритетності;

– групи учасників середнього пріоритету – до 30% учасників з високим ступенем пріоритетності, але меншим за ступінь пріоритетності груп учасників, що увійшли до переліку груп учасників найвищого пріоритету;

– групи учасників найнижчого пріоритету – решта груп учасників.

По відношенню до кожної групи має обиратися своя стратегія врахування інтересів її учасників:

– по відношенню до групи учасників найвищого пріоритету має обиратися стратегія першочергового врахування;

– по відношенню до групи учасників середнього пріоритету – стратегія поміркованого балансування;

– по відношенню до група учасників найнижчого пріоритету – мінімально-допустимого дотримання.

Наступний етап послідовності полягає у конкретизації інтересів груп учасників, побудові профілю збалансованості їх інтересів.

В цілому послідовне виконання вищенаведених етапів дозволяє збалансувати визначені інтереси учасників корпоративних відносин з врахуванням їх взаємного впливу та обрати стратегію врахування інтересів кожної групи учасників з визначенням ступеня пріоритетності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження обґрунтовано, що система корпоративного управління кожної компанії повинна враховувати інтереси і можливості кожної групи учасників та включати оптимальні форми і методи взаємодії з ними. В рамках розгляду корпоративних відносин запропоновано виділити суб'єктно-орієнтований вектор взаємодії, в рамках якого варто охарактеризувати вплив досягнення результатів діяльності компанії на досягнення інтересів даної групи учасників та чинник впливу компанії на досягнення цих інтересів та об'єктно-орієнтований вектор взаємодії,

Таблиця 2

Матриця-шаблон для оцінки впливу за суб'єктно-орієнтованим та об'єктно-орієнтованим вектором

Характеристики впливу		Сила впливу		
		Незначна	Помірна	Значна
Характер впливу	Безпосередній	Е	С	А
	Опосередкований	F	D	В

Джерело: побудовано автором

в рамках якого пропонується охарактеризувати вплив даного учасника на результати діяльності компанії та механізми впливу. Оцінювати пріоритетність кожної групи учасників з точки зору характеру їх впливу пропонується з використанням методу АВС-аналізу. Розроблена послідовність забезпечення балансу інтересів учасників корпоративних відносин, дотримання якої дозволяє досягти збалансованості

визначених інтересів учасників корпоративних відносин з врахуванням їх взаємодії. Проведене дослідження не вичерпує порушеної проблеми тому перспективи подальших досліджень будуть сфокусовані на питаннях побудови профілю інтересів для кожного типу учасників корпоративних відносин та розробці шляхів узгодження їх інтересів з інтересами компанії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 05.04.2022).
2. Abid, G. Khan, B. Rafiq, Z. and Ahmad, A. Theoretical Perspective of Corpornance. *Bulletin of Business and Economics*. 2014. № 3(4). P. 166–175.
3. Бігняк О.В. Моделі захисту інтересів учасників корпоративних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право»*. 2013. № 21. С. 9–12.
4. Бурдак Т.І. Юридична природа корпоративних прав та корпоративних відносин в акціонерних товариствах. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 171.
5. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/vzajemodijaty> (дата звернення: 05.04.2022)
6. Поважний О.С., Орлова Н.С. Корпоративні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : Монографія. Донецьк, 2012. 200 с.
7. Рекова Н.Ю. Порівняльний аналіз підходів до оцінки ступеня збалансованості корпоративних інтересів. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 2 (27). С. 274–280.
8. Хілуха О.А. Сутнісні характеристики корпоративного управління. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. № 11. С. 303–309.
9. Fisunenko.N. The influence of brands on consumer behaviour in conditions of COVID-19 pandemic: Bibliometric and visualization analysis. *International Interdisciplinary Scientific Conference "Digitalisation and Sustainability for Development Management: Economic, Social, and Ecological Aspects*. 2021, 307.

REFERENCES:

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed 05 April 2022).
2. Abid, G. Khan, B. Rafiq, Z. and Ahmad, A. 2014.Theoretical Perspective of Corpornance. *Bulletin of Business and Economics*, no. 3(4), pp. 166–175.
3. Bihniak O.V. (2013) Modeli zakhystu interesiv uchasnykiv korporatyvnykh vidnosyn. *Naukovyi visnyk Uzhhordskoho univrsytetu. Seriiia «Pravo»*, no. 21, pp. 9–12. (In Ukrainian)
4. Burdak T.I. (2011) Yurydychna pryroda korporatyvnykh prav ta korporatyvnykh vidnosyn v aktsionernykh tovarystvakh. *Chasopys Kyivskoho univrsytetu prava*, no. 3, p. 171. (in Ukrainian)
5. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy. URL:<http://sum.in.ua/s/vzajemodijaty> (accessed 05 April 2022). (in Ukrainian)
6. Povazhnyi O.S., Orlova N.S. (2012) Korporatyvni vidnosyny v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku: Monohrafiia. Donetsk, 200 p. (in Ukrainian)
7. Reкова N.Iu. (2012) Porivnialnyi analiz pidkhodiv do otsinky stupenia zbalansovanosti korporatyvnykh interesiv. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, no. 2 (27), pp. 274–280. (in Ukrainian)
8. Khilukha O.A. (2015) Sutnisni kharakterystyky korporatyvnoho upravlinnia. *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, no. 11, pp. 303–309. (in Ukrainian)
9. Liudmyla Saher, Daria Kolesnyk, Liubov Syhyda, Nadiia Fisunenko. (2021) influence of brands on consumer behaviour in conditions of COVID-19 pandemic: Bibliometric and visualization analysis. *International Interdisciplinary Scientific Conference "Digitalisation and Sustainability for Development Management: Economic, Social, and Ecological Aspects*. 307 p.